

**ISPARTA'DA SERBEST CUMHURİYET FIRKASININ KURULMA
ÇALIŞMALARI****Dr. İhsan Sabri BALKAYA*****ÖZET**

12 Ağustos 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırka, tüm ülke genelinde örgütlenmiştir. Bu örgütlenme içerisinde yer alan önemli bir il de Isparta'dır. Isparta halkının ileri gelenleri başta olmak üzere, gelen yoğun istek üzerine SCF burada da il teşkilâtı kurma çalışmalarını başlatmıştır. Isparta'da kuruluş çalışmaları için, Ankaralı İzzet Bey görevlendirilmiştir. Bir haftalık bir çalışma sonunda sevilen ve tanınmış esnaf, emekli asker ve memurlardan bir yönetim oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Serbest Cumhuriyet Fırka, Isparta İl Teşkilâtı, İzzet Bey, Esnaf, Memur, Asker

ABSTRACT

Liberal Republic Party wick was established in 12 th August 1930 was organized throughout the country. An important city in this organization was İsparta. SCF(Liberal Republic Party) had started their studies to establish the city organization of the party under the leadership of the eminent persons of İsparta İzzet Bey from Ankara was appointed for these establiment movements. After a one week work, the administration of the party was formed of merchants,retired soldiers and officials, and beloved and respectful people.

Keywords: Liberal Republic Party, City organization of Isparta, Merchants, soldiers, officials.

Giriş

1930 yılının Ağustos ayı, Cumhuriyet tarihimiz açısından önemli gelişmelerin yaşanmaya başladığı bir ay olmuştur. Mustafa Kemal'in irade ve yönlendirmesi ile, siyaset arenasında çok hareketli ve hararetli günlerin habercisi, ikinci bir muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. 12 Ağustos 1930 günü Türk siyasî hayatında yer alan bu parti,

* Atatürk Üniversitesi Eğitim Fak. İlköğretim Bölümü Soysa Bilgiler ABD Öğrt. Üyesi.

Atatürk'ün çok yakın arkadaşı ve kendi deyimi ile “*Büyük günlerin adamı*” dediği Ali Fethi Okyar tarafından kurulmuştur.

Yaklaşık yedi yıldır devam eden CHP'nin tek parti iktidarı karşısında kurulan bu partinin, çok fazla şansı olacağı ve halk desteği alacağı umulmamıştır. Özellikle iktidar partisi

kısa bir zaman sonra, Türkiye'nin her tarafından bu yeni partiye desteğin yağacağını, belki aklının ucundan bile geçirmemiştir. Fakat gelişmeler beklenin ötesinde, fevkalade bir vaziyet almıştır. Yeni partinin kuruluşu kamuoyu tarafından duyulur duyulmaz müthiş bir kabul ve ilgi görmüştür. Hemen hemen ülkenin her tarafından tebrik ve kutlama mesajlarının yanı sıra, parti teşkilâtının kurulması için müracaatlar gelmeye başlamıştır. Bu heyecanlı illerin arasında Isparta da yer almıştır. Bu ilden yazılan telgraf ve mektuplar ile SCF'nin kurulma çalışmaları diğer illerde de olduğu gibi başlatılmıştır. Ülke çapında kısa sürede teşkilâtlanan SCF'nin, Isparta'da nasıl bir çalışma seyri içerisinde olduğu eldeki belgelerin verileri doğrultusunda yazılmaya çalışılacaktır.

1. Parti Teşkilâtının Kurulmaya Başlaması

Isparta halkından, tüccar Arap Salih'in oğlu Mustafa, İstanbul'a SCF Lideri Ali Fethi Beye göndermiş olduğu telgrafta, düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: “*Refahının gülümsemesine, iktisadının inkişafına susamış olan yeşil yurdumuz feyizli programını benimsemiştir. Bir gün evvel fırka teşkilâtına mazhariyetini istirham eyleriz.*”¹

Mustafa Beyin göndermiş olduğu telgraftaki cümleler oldukça dikkat çekmektedir: “*Refahının gülümsemesi ve iktisadın inkişafına susamak*” ifadesi, 1930 yılı Türk insanının ve devletinin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal durumun nasıl olduğu hakkında önemli ipuçları vermektedir. Gerçekten de 1929 yılında dünyada ciddi boyutlarda bir ekonomik bunalım yaşanmaya başlanmıştır. Bu kriz, bütün dünya devletlerinin ekonomisini çökerttiği gibi, Türk devletinin ekonomisini diğerlerinden çok daha fazla etkilemiştir. Kalkınma hamlesini daha yeni başlatmış, köklü değişimlerle kendine çağdaş bir yol çizmiş olan Türkiye, beklenmedik bu kriz karşısında ciddi bir ekonomik darboğaza girmiştir. Çünkü, Türk ekonomisinin tarıma dayalı olması, ihraç ettiği ürünlerin sadece ve sadece tarım ürünlerinden oluşması, tarım ürünlerindeki aşırı fiyat düşüşünden dolayı ülke ekonomisi olduğundan fazla zarara uğramıştır. İhracatta beklenenin çok altında girdinin olması, buna karşılık

¹ - Ali Fethi Okyar'ın Kişisel Arşivinden:20 . 09 . 1930 Tarihli ve 672 Numaralı, Isparta'dan İstanbul'a SCF Lideri Ali Fethi Beye gönderilen Arap Salih zade Mustafa imzalı telgraf.

ithalat maliyetinin olduğundan fazla olması, carî açık dengesini felç etmiştir. Nüfusun büyük bir çoğunluğunun çiftçi olması, fakir vatandaşı daha da fakirleştirmiştir. Halk, geçim sıkıntısı denilen girdapta boğulmuştur. Bir de bunun yanı sıra, hükümetin ekonomik politikalarındaki uygulamaları, mevcut durumu daha da ağırlaştırmıştır.²

CHP iktidarının 1929 buhranı karşısında çıkış yolu olarak, ağır vergi politikası izlemesi, vatandaşın iktidara karşı olan olumsuz ve istemez tavrını had safhaya çıkarmıştır. Rüşvet, yolsuzluk haberleri ve iktidar partisinin içerisindeki çıkar ve menfaat gruplarının vurdum duymaz tavırları, CHP'nin halk desteğini kaybetmesinde en önemli etken olmuştur.³ Yukarıdaki telgrafta refah, bolluk ve ekonomik gelişmenin çok arzu edilen bir duygunun ve isteğin yansıması olarak ortaya çıktığı bir gerçektir. Isparta halkı bu umutsuzluktan kendilerini kurtarıcı olarak SCF'yi ve onun programını görmüştür.

İlk telgraftan bir gün sonra, Isparta'daki bütün tüccarlar adına Mehmet isimli vatandaş gönderdiği telgrafta Fethi Beye şöyle seslenmiştir:

“Kemâl-i tehâlükle (herkesin can atarak istemesi) firkanıza intisap (mensup olma, bağlanma) arzusunda bulunan Yeşil Isparta'mızın emeline(amacına) kavuşması için teşkilâtımızın teşmili (kurulması) ile talimat nâmemizin lütfen tesrini (hızlandırma) istirham eyleriz efendim.”⁴

Bu iki telgrafi gönderenlerin mesleklerine dikkat edilirse, bunların ticaretle uğraşan insanlar olduğu anlaşılır. Bu durumda şu gerçek ortaya çıkmaktadır ki, ekonomik krizden ve hükümetin bu anlamdaki politikalarından en fazla şikâyetçi olan meslek grubu esnaf olmuştur. Zaten SCF kurulduğunda en fazla ilgi ve destek Ege bölgesi başta olmak üzere , ticaret ve liman merkezlerinden gelmiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası İstanbul Merkezine Isparta'dan telgraf gelmeye devam etmiştir. Bir başka telgrafta ise şunlar belirtilmiştir:

² Erdiñ Tokgöz, Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002. s.23-24. Çetin Yetkin, Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı, Karacan Yayınları, Şubat 1982.s.22,24,25.

³ Hikmet Bila, CHP 1919/1999, Doğan Kitapçılık AŞ, İstanbul, Ekim 1999.s.61. Mahmut Goloğlu, Devrimler ve Tepkiler (1924-1930), Goloğlu Yayınları, Ankara.s.273-276.

⁴ 21.09.1930 Tarihli ve 725 Numaralı , Isparta'dan İstanbul'a SCF Lideri Ali Fethi Beye, Umum Tüccar namına Mustafa imzalı telgraf.

*“Memleketimin vatan için hayırlı gördüğü fırka-i alilerinin burada da açılması büyük bir ekseriyetle benimsemek itimadı alilerinin burada ya bir şahıs veya gönderilecek memura emir buyurulması istirham eylerim.”*⁵

Bu ifadeler ile SCF Liderine halktan büyük bir destek olduğu belirtilerek, Isparta'daki teşkilatlanma için kendisinin güvendiği Ispartalı birinin ya da yine kendisinin güvendiği dışardan birinin görevlendirilmesi istenmiştir. Bu telgrafla aynı tarihte, tüccar Asaf Salih oğlu M. Fehmi tarafından İstanbul'a gönderilen bir başka telgrafta ise; daha önce telgraf gönderdikleri hatırlatılarak, SCF Liderinden emir ve isteklerini bekledikleri vurgulanmıştır. Bu gelen telgrafların hepsi bizzat parti lideri tarafından okunmuştur. Okunan bu telgraflar SCF Genel Sekreteri Nuri Conker Bey'e havale edilmiştir.

SCF'nin İstanbul'daki Genel Merkezine gelen bu aşırı istek ve taleplere cevap gecikmemiştir. Yaklaşık bir hafta sonra ilk girişim başlamıştır. Ali Fethi Bey, askerlikten emekli Ankaralı İzzet Bey'e 26 Eylül 1930'da gönderdiği yazıda; kendisini Isparta ve Burdur'da partisinin il teşkilatlarını kurmakla görevlendirdiğini bildirmiştir. Bir taraftan İzzet Bey görevlendirilirken; Isparta'dan İlk telgrafi gönderen Arap Salih oğlu Mustafa'ya Nuri Bey şu cevabı göndermiştir:

*“Fırkamız teşkilâtına askerî mütekaaitlerinden İzzet Bey memur edilmiştir. Birkaç güne kadar Isparta'da bulunacaktır. Vürudunda (vardığında) temasınızı rica ve teyidi hürmet eylerim efendim.”*⁶

Isparta'ya Ankara'dan kurucu birisinin gönderilmesi, büyük ihtimalle SCF'lilerin ilgili şehirde çok fazla tanıdıkları olmamasından kaynaklanmış olabileceği gibi günümüzde de olduğu gibi, siyasî parti teşkilatlanmalarının genelde merkezden, o yöre için uygun olan şahıslarla yapılmasının daha doğru ve kalıcı bir yöntem olması ihtimalinden de kaynaklanmış olabilir.

İzzet Bey 30 Eylül'de Isparta'ya varmış ve hemen telgrafla Merkeze, kendisinin değerli şahsiyetler tarafından çok iyi karşılandığını, çalışmalarına başladığını bildirmiştir. Böylece Serbest Fırkanın Isparta örgütlenmesi süreci başlamıştır. SCF lideri, İzzet Bey'e gönderdiği cevabî telgrafta, *“Aldığınız talimat ve selahiyet dairesinde vazifenizin icrası rica*

⁵ 25.09.1930 Tarihli ve 851 Numaralı Isparta'dan Ankara'ya SCF lideri Ali Fethi Bey'e, Tahir Paşazade Abdullah imzalı gönderilen telgraf.

⁶ 28 Eylül 1930 Tarihli Ankara'dan Isparta'ya SCF Genel Sekreteri Nuri Conker'in, Arap Salih zade Mustafa'ya gönderdiği telgraf

*olunur.*⁷ diyerek, Isparta il örgütünün nasıl yapılacağını kendisine kapalı bir şekilde söylemiştir.

2. Isparta SCF İl Teşkilâtının Kuruluşu

Ülke genelinde başlamış olan belediye seçimlerine katılma kararı alan SCF'nin, Isparta'daki çalışmalarına hızlı başlayan İzzet Bey, bir haftalık çalışma sonunda parti teşkilâtını kurmuştur. SCF Genel Merkezine gönderdiği yazıda;

Antalya, Burdur ve Isparta'da teşkilâtlanma işini tamamladığını,

Halkın SCF'ye kayıt üye olmak için gece gündüz akın ettiğini ve kayıt işlerinin yapıldığını,

Isparta belediye seçimlerinin %80 kazanılacağını, Bugün (yazının gönderildiği gün) Eğridir Kazası ile Atabey Nahiyesine gideceğini, Antalya'dan Ankara'ya kadarki yol hattındaki şehirlere uğrayarak ve durumu bizzat gözlemleyerek, daha başka tedbirler gerekirse Isparta'ya kendisine bildirilmesini,

Parti teşkilâtları için Merkezden onaylı resmî mühür gönderilip gönderilmeyeceğini

dile getirmiştir.⁸

Bu yazılanlardan anlaşıldığına göre, Isparta'dan gönderilen telgraflarda halkın yeni partiye karşı büyük bir teveccüh gösterdiği, İzzet Bey tarafından da dile getirilerek teyid edilmektedir. Tabii halkın gece gündüz SCF'ye akın etmesi aynı zamanda yapılacak olan belediye seçimlerinde kazanma ihtimalini de artırmıştır.

Bir şey daha dikkati çekmektedir: Parti teşkilâtları kurulur kurulmaz ve hatta kurulmadan önce bile, partinin programı ve tüzüğü Merkezden hemen istenmiştir. Zaten yine Isparta'dan tüccardan Arap Salih oğlu Mustafa'nın göndermiş olduğu telgrafa dikkat edilirse, orada SCF programının benimsendiği ve çözüm getirici olduğu dile getirilmiştir. Yani, henüz SCF Isparta'da kurulmadan, programının incelenmiş olduğu dikkat çekmektedir. İzzet Bey de parti teşkilâtını kurar kurmaz 05.10.1930 tarihli ve 110 numaralı Ankara'ya gönderdiği telgrafta; partinin program ve tüzüğünden elli adet istemiştir.

⁷ 30 Eylül 1930 Tarihli ve 285 Numaralı, Ankara'dan SCF Lideri Ali Fethi Beyin, Isparta'ya İzzet Bey'e gönderdiği telgraf.

⁸ 05 . 10 . 1930 Tarihli İzzet Beyin Isparta'dan SCF liderine gönderdiği yazı.

Isparta İl Teşkilâtının kurulması sırasında nelere dikkat edileceği, yönetim oluşturulurken hangi özellikler aranacağı, bizzat parti lideri tarafından İzzet Bey'e 26 Eylül 1930 tarihli gönderilen yazıda belirtilmiştir. Bu yazıda Ali Fethi Bey, şu hususları dile getirmiştir: Yönetimde görev alacak kişilerin SCF prensiplerine bağlı gerçek cumhuriyetçiler olması, lâik ve faziletli şahsiyetlerden oluşması, kişiliklerine kesinlikle hiç bir itirazın olmaması, dokuz kişiden oluşacak yönetimin kesinlikle haysiyet ve şerefleri ile tanınmış cumhuriyetçilerden olmasını istemiştir.⁹

Büyük ihtimalle İzzet Bey bu talimatlara uyarak dokuz kişilik Isparta İl örgütünü aşağıda isimleri ve meslekleri yazılan şahıslardan oluşturmuştur:

- Reis: Tüccardan Arap Salih zade Mustafa Efendi*
Muhasip: Yol müteahhidi Nalçacı zade Süleyman Efendi
Kâtip : Yazıcı Musa Ağa zade Rıza
Aza : Tüccardan Seis zade Mehmet Efendi
Aza : Sabık (eski) Telgraf Müdürü Mehmet Efendi
Aza : Hacı benli zade Mustafa efendi
Aza : Tüccardan İkiz zade M. Emin Efendi
Aza : Tekaiüt Binbaşı Ahmet Bey
Aza : Tekaiüt Hasan Çavuş zade Süleyman Efendi¹⁰

Parti teşkilâtının tamamlanıp açılışının yapıldığını Ali Fethi Bey'e bildiren Isparta İl Başkanı M. Fehmi telgrafta duygularını şöyle dile getirilmiştir:

“Fırkamız halkın tezahüratı karşısında açıldı. Ahali akın ve sevinçle geceli gündüzlü aza yazılmaktadır. Aziz cumhuriyetimiz namına zatı devletlerine teşekkürler ederiz.”¹¹

Bu telgrafi SCF lideri, teşkilâtın kuruluşunu tebrik ve başarılarını temenni dilekleri ile cevaplandırmıştır.

⁹ 07 .10 .1930 Tarihli ve 266 Kayıt numaralı, Ali Fethi Beyin Isparta'ya, Ankaralı İzzet Beye gönderdiği yazı

¹⁰ 11 .10 . 1930 Tarih ve 371 kayıt numaralı, İzzet Beyin SCF liderine gönderdiği yazıya ek SCF Isparta Ocağı başlıklı yazı.

¹¹ 06 .10. 1930 Tarihli ve 167 Numaralı, Isparta SCF İl Başkanı M. Fehmi'nin İstanbul'a SCF liderine gönderdiği telgraf.

Yukarıdaki SCF İl Örgütünün yönetimine bakıldığında, hemen hemen her meslek grubundan insanların yer aldığı görülmektedir. Yani toplumun her kesiminden insanlara yer verildiğini söylemek mümkündür. Yönetim Kurulu Üyeleri eğitim seviyeleri açısından da değerlendirilecek olursa; 1930 yılı şartlarına göre bilgili ve tecrübeli insanlara öncelik tanındığı görülebilir.

Ankaralı İzzet Bey, yukarıdaki isim listesini de eklediği 3.10.1930 tarihli yazısında; SCF Liderine oldukça kapsamlı bilgi sunmuştur. Parti binasının Isparta'nın en iyi yerinde, Mimar Sinan Caddesinde olduğunu, içinin tefriş edildiğini, halkın içlerinden gelen samimi istek ve arzuları ile partiye kayıt olduklarını, devam eden belediye seçiminde SCF adaylarına memnuniyet derecesinde halkın oy verdiğini, Yalvaç, Karaağaç kazaları ile Atabey nahiyesine SCF teşkilâtını kurmaya gideceğini belirtmiştir. Bu yerlere Isparta'da iyi tanınan, münevver ve milletvekili İbrahim Beyden (CHF milletvekili) daha etkili Paşa zade Abdullah ile gideceğini yazmıştır. SCF Isparta İl Başkanlığına seçilen Mustafa Fehmi Bey'in gayretli, çalışkan ve fedakâr bir insan olduğunu, Sekreter ve Malî Sekreterin ise vatanın yüksek menfaatlerini düşünen münevverler olduğunu ayrıca belirtmiştir.¹²

Yaklaşık bir haftalık bir çalışma neticesinde, SCF Isparta İl Teşkilâtı kurulmuş; hatta kaza ve nahiyelere kadar uzanan örgütlenme çalışmaları başlatılmıştır. Ancak yapılan bu çalışmalar Cumhuriyet Halk Fırkası'nın milletvekillerini, mensuplarını ve il yönetimini rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlık basına yansımış ve CHF milletvekilleri Hacı Hüsnü ve İbrahim Beyler 8.10.1930 tarihli "Isparta" gazetesinde, halka bir beyanname yayımlamışlardır. Bu beyannâmede iki vekil de halka seslenerek, kendileri hakkında çıkarılan CHF'den ayırdıklarına dair söylentilerin doğru olmadığını, devletin ve partilerinin kurucusu Mustafa Kemal ve Başbakan İsmet Paşa'nın emrinde memlekete hizmet ettiklerini, bir takım insanların bulanık suda balık avlamaya çalıştıklarını, bütün bir milletin tek vücut olduğunu göstermelerinin farz olduğunu dile getirmişlerdir. Isparta halkının bağımsızlık mücadelesinde büyük hizmetler göstermiş olduğunu, Cumhuriyet Halk Fırkasını benimseyerek onun yükselişi ile beraber yaşama hakkı kazandıklarını, kendilerinin de aynı amaç içerisinde olduklarını, bu düşüncelerin ve amaçların dışında aksi bir sesin Isparta halkınca hiçbir kıymeti olmayacağı inançlarını taşıdıklarını belirterek; bu beyanın en ücra köşelere kadar ulaştırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Isparta gazetesindeki yazının devamında, SCF'nin bölgelerinde hoş karşılandığına ait söylentilerin, özellikle milletvekillerinin isimleri ve şöhretlerinin kullanılarak bu işlerin yapıldığını halka duyurarak, mevcut

¹² 11 .10 . 1930 Tarih ve 371 kayıt numaralı, İzzet Beyin SCF liderine gönderdiği yazı.

haberlerin kendileri tarafından tekzip edildiğini yazarak beyanname sona erdirilmiştir.

Isparta CHF milletvekilleri tarafından halka yapılan bu duyuru karşısında, SCF Isparta İl Örgütü hemen harekete geçerek, “*Ruhu Temiz, Düşüncesi Yüksek Muhterem Isparta Halkına*” başlıklı bir yazı yayımlamışlardır. Bu yazıda; SCF'nin adı geçen milletvekillerinin isim ve şöhretlerini kullanarak değil, milletin ruhundan kaynaklanan bir istek ve vatanî bir ihtiyaç olarak doğduğu, vatanî ve yüce amaçların gölgesinde, halkın sarsılmaz istek ve desteği ile her geçen büyüdüğü dile getirilmiştir. Bu partinin kuruluşunda, Mustafa Kemal'in de kendi istek ve arzularının olduğu hatırlatılarak, parti teşkilâtlarının kanunlara aykırı olarak hiçbir şahsa yönelik dedikodu yapmadığını, küçük düşürücü tavır sergilemediğini, halk arasında da böyle bir dedikodunun olmadığını söyleyerek, milletvekillerinin bu söylentilerin neler olduğunu açıklamaları istenmiştir. Yazının devamında, SCF'nin “*cumhuriyetçi, milliyetçi ve lâik esaslara bağlı*” olduğuna dikkat çekilerek; partilerinin programlarındaki siyasî, ekonomik, ticarî, hukukî amaçlar özetlenerek yüce amaçlarının bunlar olduğu vurgulanmıştır. Halka yönelik olarak, böylesi dedikodularla uğraşmayacak kadar ruhsuz olmadıkları, yapı olarak zeki ve temiz ruhlu insanlar oldukları belirtilerek, halktan kendilerini vatan için yaptıkları yürüyüşten çevirmeye çalışanlara inanmamaları istenmiştir.

Karşılıklı bu beyannâme yarışını, Isparta'da SCF'nin teşkilâtlanmasının, buna bağlı olarak halk arasında yer edinmeye başlamasının doğurduğu bir gelişme olarak görmek mümkündür. Siyasî anlamda bu tür mücadeleler her zaman olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Bu yazıların birer örneği, Isparta SCF örgütlenme çalışmalarını yapan Ankaralı İzzet Bey tarafından bir üst yazı ile SCF Merkezine gönderilmiştir. Hatta İzzet Bey bu yazısında şöyle bir ifade kullanmıştır: “*Isparta Belediye Reisi Hilmi Bey tarafından Isparta halkının umumiyetle Halk Fırkasına sadık kalacağına dair yazılan telgrafnâmesinde halkın fırkamıza gösterdiği temayülât karşısında kıymetsizliğini ispat eylemiştir.*”¹³

¹³ 19.10.1930 tarihli ve 4831 kayıt numaralı, Ankaralı İzzet Bey'in SCF Lideri Ali Fethi Bey'e gönderdiği yazı.

SONUÇ

Çok partili hayata geçiş denemelerinin ikinci halkasını oluşturan Serbest Cumhuriyet Fırkasının Isparta ve çevresinde örgütlenme çalışmalarına ait bilgiler, bugünkü neslin 75 yıl önce, bu işin nasıl hangi şartlarda yapıldığını, kimlerin politika ile uğraştığını, en azından geçmişine ait izler bulması bakımından önemlidir. Hatta Isparta halkının 1930 yılında kendi şehirlerini tanımlarken “*Yeşil Isparta*” kavramını kullanmaları, bugün için şehrin taşıdığı doğal güzellik potansiyeli bakımından bir değerlendirme yapma imkânı bile sunmaktadır.

Başka bir açıdan, 1930 yılı dikkate alınarak, CHF karşısında muhalif bir parti olarak SCF'nin çok kısa bir süre içerisinde teşkilatlanması, halkın göstermiş olduğu az veya çok ilginin sebeplerinin temel nedenlerinin öğrenilmesi olanağı da doğurabilir.

Yine bu tür belgeler, bir siyasî parti liderinin partisinde görev alacak yöneticilerde hangi özellikleri aradığını ve nelere dikkat ettiğinin de göstermesi bakımından önemlidir. Çok partili hayata geçiş sürecinde yaşanan böylesi tecrübeler, bugün karşılaşılan sorunları daha iyi anlama ve üstesinden gelme yeteneği de kazandırabilir.

Bu tür çalışmalar, son zamanlarda, çok az da olsa, “*yerel tarih*” diye üzerinde durulmaya çalışılan alan itibarıyla önemli ve yeni bilgiler sunmuş olabilir.

BELGELER

Isparta

V. LET T. C. P. T. T. Nu. 891
Talebinde bulunulmuş kabul
Talemez. Adres :
Ankara serbest cumhuriyet firka lideri
mi demektir
ri resmi demektir. fethi b : muhterem

Tarih : 15479

Z	No.	Kelime	VERİLDİĞİ	R. G. (°)	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI	İMZA
	7 fr	isparta	851.-44.-25.-9			Tarih	Saat

Teşekkürüm vata: için hayırlı gördüğü firka alilerinin
ibesi buradada acılması büyük bir ekseriyetle benim semek
ittinat alilerinin burada ya bir şahıs ve ya
ı gönderilecek memura emir buyurulması istirham eylerim
: : tahirpasa zade abduLLah

Belge No:1
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

DEVLET		T. C.		P. T. T.		Nu. 201	
Telgraf muhaberatından dolayı mes'uliyet kabul		TELGRAFNAME		Tarih:			
etti		İstanbul s c f lideri, muhterem fethi bey					
(*) R. Resmî demektir. G. - Gözlemsmi demektir.		1938				İSTANBUL ★ DEVLET POSTASI ★ ANKARA	
ILK MERKEZ	No.	Kelime	VERİLDİĞİ Tarih	Saat	R. G. (*) ORTA MERKEZ	SALINDIĞI Tarih	İMZA
3206/20 İsparta 672 33 20/9/30 11 e =							
refahının çulümsemesine iktisadının inkişafına susamis olan vesil yurdumuz feyizli programınızı benimsemistir bir gün evvel firka teskilatına mazhariyetini istirham eyleriz =							
tuccardan arap salih zade mustafa +							
				M. J. A.			
				Muri Beyf. Kaldırı			
				28/9/30			

Belge No:2
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

DEŞLET
Telgraf muhaberatından
İolayı m's uliyet kabul
etmez.

44

(*) R = Resmi demektir
G = Gayri resmi demektir.

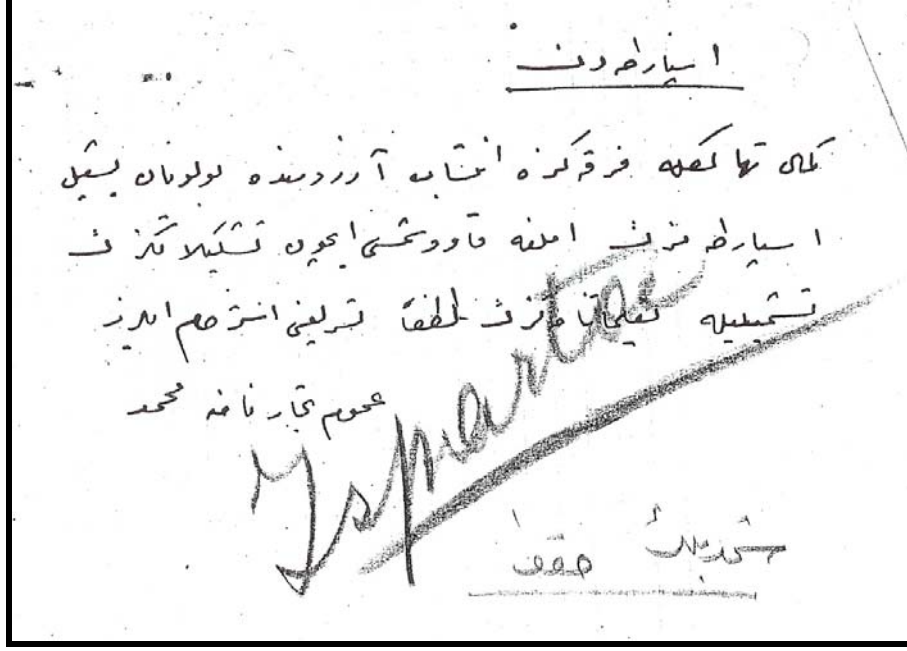
T. C. 224 D. T. T.
TELGRAFNAME
Adres: *Yataklı
S. C. lideri mükhterem
Fethi h ef.*

Tarih: *22-9-1930*
*11

İLK MERKEZ	No.	Kelime	VERİLDİĞİ		R. G. (*)	ORİA MERKEZ	ALINDIĞI		İMZA
			Tarih	Saat			Tarih	Saat	
<i>isparta</i>	<i>725</i>	<i>37</i>	<i>21</i>	<i>14</i>	<i>g</i>	<i>k</i>	<i>22</i>	<i>28</i>	<i>Fethi</i>

*Kemali tehâlükle fırka mîza intisap
arzusunda bulunan yeşil ispartamızın
emeline kavuşması için teşkilatımızın
tesmiyle talimat namemizin bütün
tesriyi istihkam ediyoruz ef
usman tülcar namına
mehmet*

Belge No:3
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

Belge No:4 (3 Numaralı belgenin Osmanlıcası)
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

0394
DEVLET
Telgraf muhaberatından dolayı m'suliyet kabul etmez.

T. C. 0394 P. T. T.
TELGRAFNAME
Adres : _____
sox e s e f dedici mubtezen
fethi bey istil

Tarih : 25-9-1930
*11

R = Resmî demektir
G = Gayri resmî demektir.

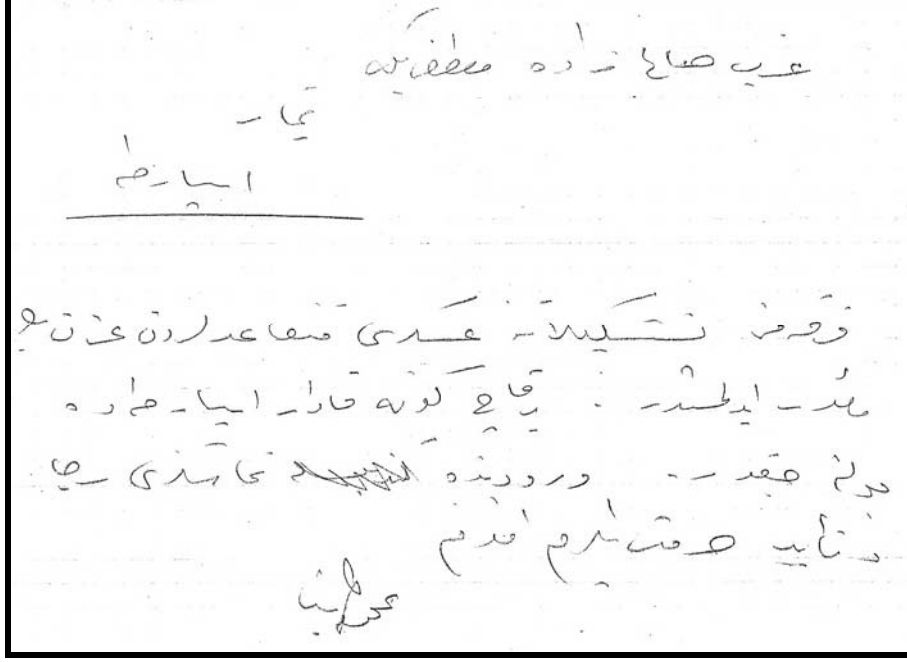
İLK MERKEZ	No.	Kelime	VERİLDİĞİ		R. G. ()	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI		İMZA
			Tarih	Saat			Tarih	Saat	
Isparta	800	31	25-9	8/		Konya	25/9	10/28	Rant

20 21 9 25 telgraflarımızla arz edildiy. vachile
teskilat baharındaki emir ve talimatnamenize muntazam
tincaz arap salih zade
M. Fethi Beyefendiye taktim m. fethi
25/9/1930
Atıny

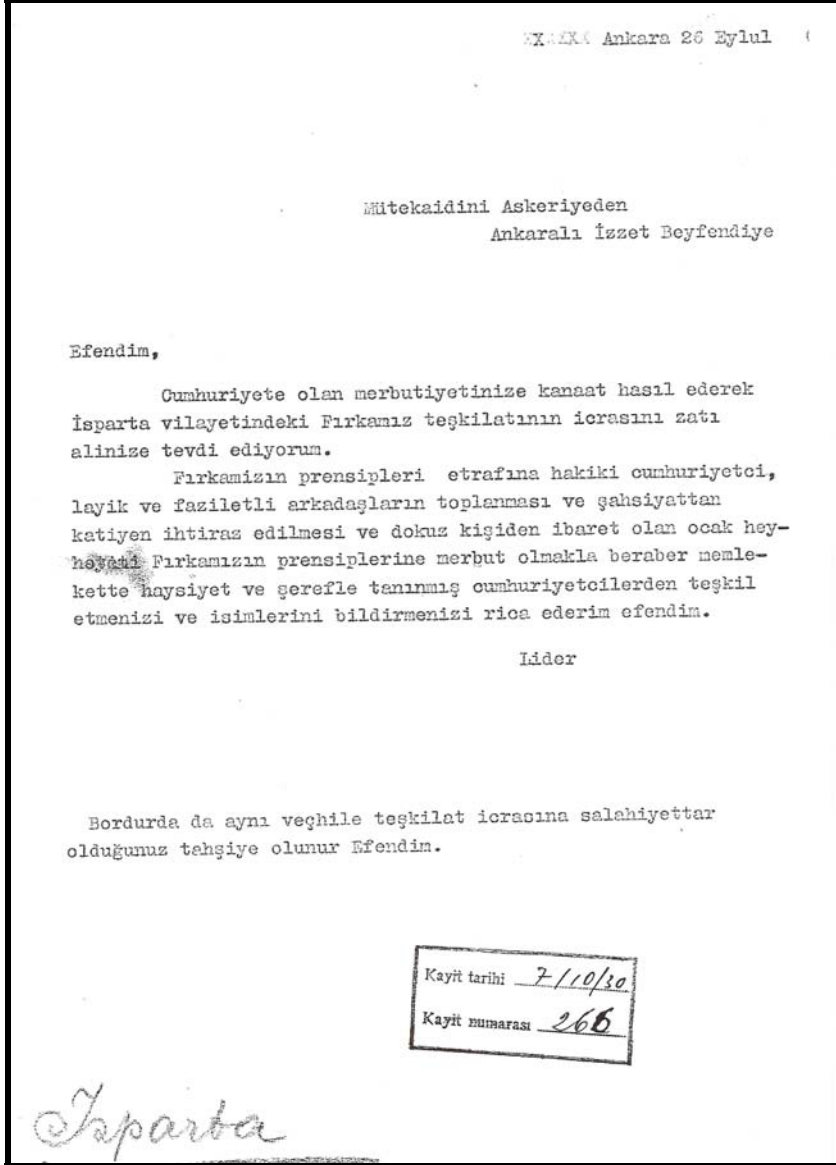
Belge No:5
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

SERBES CUMHURİYET FIRKASI Nazlı Han 1nci kat İSTANBUL GALATA	TELGRAFNAME İstanbul - Ankara 28 Eylül 1930
Arap Esâh zade Mustafa Bey	
İSPARTA	
Firkamız teşkilatına askeri mitekaitlerden İzzet bey memur edilmiştir bir kaç güne kadar ispartada bulunacaktır vürudunda temasınızı rica ve teyidi hürmet eylerim efendim	
Unum Kâtip Nuri	
<i>Isparta soyayama</i>	

Belge No:7
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

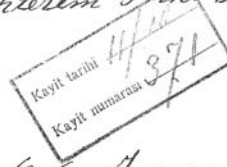

Belge No:8 (7 Numaralı Belgenin Osmanlıcası)
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

Belge No:9
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

J. E. İ. lideri Muhterem Fethi B. E.

Muhterem Ependim

Lezgilime memur olduğum İparta J. E. İ. pek hararetli bir surette teşekkül etmiştir. idare büyetinin esasını ni müşer bir liste leppen daktem kelinde.

İparta ocak binası karaba mehalinde mimar sinan caddesinde delinmiş bir binadır. tebrizatıda bir yandan ikmal edilmektedir. Halk ruhlurından kopan samimi bir arzu ve serinle herkaya kayıt alınmaktadır. Altı günden beri deram eden belediye intihubatinde, Firka namzetlerine sayana memnuniyet bir surette rey verilmektedir.

yalbaç, Karaağaç Kayalarula atabey Mehmedisine teşkilat yapmak için firka arzusunda paşapade abdullah B. ile heraher gideceğim. İpartanın münsaerlerinden olan muma ileye İpartada eyi tanınmış ve Muhterem meliç İbrahim beyden olaka ziyade nişur sahibi bir yattır. Firkamıza Büyük nişmeti selik etmektedir. Ocak riyasetine intihub edilmiş zat ise ganyur, fedakar bir sima ve firkamızın müsim bir rükniüdür. mukasıf ve kati-himide natanın menafii aliyesisini dişunür münsaerlerdendir. üç ay esael takait edilen ve firka da mukayyet binlağı Firka Beyde buraca eyi tanınmış fedakar bir yattır.

Belediye intihubatinin atabesine kadar İpartada kalmak zaruretindedim. Burdur ilede temastayım. Ocak reisi fabritin B. raişesini mureşfikiyetle ifa etmektedir.

Antalya dan aldığım mektup ve görüşmeğe gelen arkadaşlardan alınan malumata nazaran Antalya

Belge No:10

Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

Kalkınan umumiyette dinilecek bir surette firkaya Kayıt
Olundukları onlaşılmıştır.
Seminin kurtuluşlarını taktim ile Kasalı meşharat
eylerim Ependim 3/10/1930 *Amkerali*
ymet

Mülhakata bazı edilmek üzere firkamızı
yasa, prensiplerinden elli abedinin araak
işin bazım gelenlere Emir buyrulmasını
istihkam eylerim Ependim.

I. C. İ. Isparta ocak

Reis : Hüççardan arap Galip Zade Mustafa ef.
nuhasip : Yal Hütrektidi nalçacı Zade Gülüyman "
Katip : Yazıcı Musa aza " Rıza "
arza : Hüççardan seis " Mehmet "
" : Saluk telgrafi müdürü Mehmet "
" : Kacı Benli Zade Mustafa "
" : Hüççardan ikiz " M. Emin "
" : Akkavit Binlerce Ahmet B
" : " Kasan çarısı Zade Gülüyman .efi.

Belge No:10 (1)
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

İ. C. İ. lideri Muhterem Fethi B. E

Ependim
Antalya, Burdur, Isparta merkezlerin de teşkilat
işra edilmiştir. Furkanıza kayıt olunmak için
kalktık anın acaklara gireceğiz gündüzlü muraca-
at etmekle ve kayıt muamelesi işra olunmaktadır.
Isparta belediye intikalinde Furkanızın
çizide rekzen kayanması umuldu.
Bu gün Eşirdir Kayasula Ata Bey nakipesine gide-
ceğiz Antalya'dan Ankaraya kadar Kizilirmak
daki şifirleri ziyaret etmek ve ahsali hizmet müzaka-
si ve daha layiheler gelmek tedavül alınmak ihtiyacı
ediyorsa bu halidagi emri devletlerin telgraf-
la Isparta'ya bildirilmesini ve acaklar için ma-
guzden tartikli mühterem resmi irsali kalil alışı
almadığımızın işer kuyrulması arz olunur Ependim
5/10/1930

Isparta'da
teşkilata ve
ankaraya
gönder

Kayıt tarihi	14/10
Kayıt numarası	428

Belge No:11
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

İ. C. F. Lideri Muhterem
Fethi B. ef.

Kayıt tarihi 19/10/1930
Kayıt numarası 4891

Muhterem Ependim.

İsparta Meclisleri kalıncusii ve yzakim B. b. tarafından halka hitaben neşr edilen beyanname ile vilayet ocacı tarafından mukabelelen Çkarılan beyan namerden birer sureti leffen taktim kılınmıştır. İsparta belediye reisi kilm. B. tarafından İsparta halkının umumiyette halk furkasına Gadık kalacağı nadeir yazılan telgirafnameside Halkın furkasına gösterdiği temayülât karşısında Hizmet sifliğini islat eylemiştir.

İsparta Burdur vilayetlerinde yapılacak naziflerin litiğine kani olarak Kara hisarda iki ve eski şehirde bir gün kalmak üzere aynı On ikinci günü İspartadan Ankara'ya hareket edeceğim. Ankara'daki nazifem hakkındaki emri dersletlerini orada kelâki edeceğimi arz ile kurnetlerini taktim eyleyim Ependim.

İsparta da
teşkilata ill.
Ankara'da
F. B.

10/10/1930

Belge No:12
Ali Fethi Okyar Kişisel Arşivi

KAYNAKLAR

- BİLÂ, Hikmet (1999). **CHP 1919/ 1999**, Doğan kitapçılık AŞ, İstanbul.
- GOLOĞLU, Mahmut (Tarihsiz), **Devrimler ve Tepkiler (1924-1930)**, Goloğlu Yayınları, Ankara.
- TOKGÖZ, Erdiñç (2002). “*Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler*”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara,.
- YETKİN, Çetin (1982). **Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı**, Karacan Yayınları,
- 20.09.1930 Tarihli ve 672 Numaralı, Isparta’dan İstanbul’a SCF Lideri Ali Fethi Beye gönderilen Arap Salih zade Mustafa imzalı telgraf.
- 21.09.1930 Tarihli ve 725 Numaralı, Isparta’dan İstanbul’a SCF lideri Ali Fethi Beye, Umum Tüccar namına Mustafa imzalı telgraf.
- 25.09.1930 Tarihli ve 851 Numaralı, Isparta’dan Ankara’ya SCF lideri Ali Fethi Beye, Tahir Paşa zade Abdullah imzalı gönderilen telgraf.
- 28 Eylül 1930 Tarihli Ankara’dan Isparta’ya SCF Genel Sekreteri Nuri Conker’in Arap Salih zade Mustafa’ya gönderdiği telgraf.
- 30 Eylül 1930 Tarihli ve 285 Numaralı, Ankara’dan SCF lideri Ali Fethi Beyin, Isparta’ya İzzet Beye gönderdiği telgraf.
- 05.10.1930 Tarihli İzzet Beyin Isparta’dan SCF liderine gönderdiği yazı.
- 06.10.1930 Tarihli ve 167 Numaralı, Isparta SCF İl Başkanı M. Fehmi’nin İstanbul’a SCF liderine gönderdiği telgraf.
- 07.10.1930 Tarihli ve 266 Kayıt numaralı, Ali Fethi Beyin Isparta’ya, Ankaralı İzzet Beye gönderdiği yazı.
- 11.10.1930 Tarih ve 371 kayıt numaralı, İzzet Beyin SCF Liderine gönderdiği yazıya ek SCF Isparta Ocağı başlıklı yazı
- 11.10.1930 Tarih ve 371 kayıt numaralı, İzzet Beyin SCF Liderine gönderdiği yazı.
- 19.10.1930 Tarihli ve 4831 Kayıt Numaralı, Ankaralı İzzet Beyin, SCF Lideri Ali Fethi Beye gönderdiği yazı.